
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

УДК 372.881.111.1

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-3-94-100

Ярошенко О. В.

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій
Київського національного лінгвістичного університету

**СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОЇ ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ
ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ
АНГЛОМОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В САМОСТІЙНІЙ РОБОТІ**

У статті розглянуто сучасні вітчизняні і зарубіжні наукові дослідження проблеми диференційованого формування у майбутніх філологів англomовної міжкультурної комунікативної компетентності в самостійній роботі. Проаналізовано роботи науковців з кожного аспекту досліджуваної теми і виділені загальні та специфічні ознаки за такими критеріями: автор, рік дослідження, вид наукової праці, мова, предмет дослідження і суб'єкт навчання. Аналіз існуючих досліджень дає змогу оцінити рівень розробленості питання. Виявлено, що науковці трактують поняття міжкультурної комунікативної компетентності як набір певних навичок і вмінь, які сприяють ефективній комунікації в межах різних культур. Визначена необхідність організації самостійної роботи студентів на основі диференційованого навчання. Виявлено відсутність наукових досліджень диференційованого формування міжкультурної комунікативної компетентності; недостатню кількість праць з організації самостійної роботи майбутніх філологів.

Ключові слова: англійська мова, диференційоване навчання, комунікативна компетентність, міжкультурна компетентність, самостійна робота.

Постановка проблеми. Сучасний стан освітніх послуг і прагнення до змін в освітньому процесі як серед студентів, так і серед викладачів дають змогу працювати над удосконаленням освітнього процесу. В Законі "Про вищу освіту" (пункт 6 частини 1 статті 26) зазначено, що одним із завдань будь-якого закладу вищої освіти є "створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів" [1].

Проте в академічних групах, де кількість студентів, у нашому випадку майбутніх філологів, зростає з кожним роком, проявити свої здібності і таланти стає все важче. Внаслідок перерозподілу годин, виділених на аудиторну й самостійну роботу, збільшилась частка останньої й скоротились години аудиторної роботи. Саме тому завдання для самостійної роботи студентів повинні дати їм змогу проявити повною мірою свої знання й уміння.

Крім того, вивчення іноземних, як західноєвропейських, так і східних, мов потребує дослідження міжкультурних аспектів, тому питання комунікативної компетентності з урахуванням особливостей культур не повинне залишитись осторонь.

Зважаючи на те, що головною метою навчання є розвиток інтелектуального потенціалу студентів [2], заклади освіти повинні забезпечити кожного студента можливістю набувати нових знань, формувати нові навички й розвивати вміння, розширювати свій інтелектуальний кругозір, розвивати навчальну мотивацію, розвиватися як особистість тощо. Лише завдяки індивідуальному підходу до кожного

студента можливе якісне формування комунікативної компетентності, що може забезпечити саме диференційоване навчання.

Метою статті є аналіз наукових досліджень світової спільноти проблеми диференційованого формування у майбутніх філологів англomовної міжкультурної комунікативної компетентності в самостійній роботі, а також виокремити актуальні питання для подальшого дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Проаналізуємо досягнення науковців у кожному аспекті проблеми диференційованого формування майбутніх філологів англomовної міжкультурної комунікативної компетентності у самостійній роботі.

Проблему диференційованого навчання іноземних мов у закладах вищої освіти (ЗВО) досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Т. М. Клейменова (1989) вивчала диференційовану корекцію помилок з англійської мови як методичний прийом активізації мовленнєвої діяльності студентів нелінгвістичних ЗВО. Л. М. Тернавська (2001) досліджувала диференційований підхід до організації самостійної роботи з англійської мови студентів економічного ЗВО. Ю. І. Семенова (2004) запропонувала методику організації вступно-діагностичного курсу з англійської мови в контексті диференційно-інтеграційного підходу. К. О. Суркова (2004) використала диференційований підхід до навчання англійської мови майбутніх вчителів фізики на початковому ступені педагогічного ЗВО. Є. І. Ніколаєв (2005) розглядав диференціацію як педагогічну технологію підвищення інтересу до набуття знань з англійської мови студентами нелінгвістичних спеціальностей. І. А. Зайцева (2007) досліджувала технологію рівневої диференціації формування у студентів технічних спеціальностей професійної іншомовної комунікативної компетентності. С. О. Кобцева (2007) вивчала диференційоване навчання англійської мови студентів нелінгвістичних спеціальностей. Н. Ю. Кузнєцова (2014) запропонувала систему управління диференційованим навчанням англійської мови студентів нелінгвістичних спеціальностей в умовах неоднорідних груп. Н. М. Крашеніннікова (2015) вивчала диференційоване формування у магістрантів технічних ЗВО навчально-дослідної компетентності засобами англійської мови. Т. П. Дружченко (2018) розробила методику диференційованого навчання англійського усного монологічного мовлення майбутніх юристів. М. Б. Щербина (2018) працює над проблемою диференційованого навчання майбутніх учителів англійського діалогічного мовлення. Крім того, аспекти диференційованого навчання, зокрема проблему індивідуалізації навчання іноземних мов у ЗВО, досліджували такі науковці, як С. Ю. Ніколаєва (1978, 1988), Т. А. Некрасова (1988), Р. Г. Щукіна (1988), Т. П. Лисийчук (1992), Т. Я. Квасюк (2006), А. П. Руденко (2007), Ю. В. Баклаженко (2016) та ін. Узагальнимо викладене вище у табл. 1.

Таблиця 1

Наукові дослідження проблеми диференційованого навчання іноземних мов у ЗВО

Автор (рік)	Вид наукової праці	Іноземна мова	Вид компетентності / предмет дослідження	Суб'єкт навчання
1	2	3	4	5
Т. М. Клейменова (1989)	дисертація	англійська	мовленнєва	студент університету (немовна спеціальність)
Л. М. Тернавська (2001)	дисертація	англійська	організація самостійної роботи	студент університету (немовна спеціальність)
Ю. І. Семенова (2004)	дисертація	англійська	вступно-корективний курс	студент університету (немовна спеціальність)
К. О. Суркова (2004)	дисертація	англійська	вступно-корективний курс	студент університету (немовна спеціальність)

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Є. І. Ніколаєв (2005)	дисертація	англійська	мотивація до навчання	студент університету (немовна спеціальність)
І. А. Зайцева (2007)	дисертація	англійська	комунікативна	студент університету (немовна спеціальність)
С. О. Кобцева (2007)	дисертація	англійська	дидактичні умови диференційованого навчання	студент університету (немовна спеціальність)
Н. Ю. Кузнєцова (2014)	дисертація	англійська	технологія управління диференційованим навчанням	студент університету (немовна спеціальність)
Н. М. Крашенінікова (2015)	дисертація	англійська	навчально-дослідна	студент університету (немовна спеціальність)
Т. П. Друженко (2018)	дисертація	англійська	монологічне мовлення	студент університету (немовна спеціальність)
М. Б. Щербина (2018)	стаття	англійська	діалогічне мовлення	студент університету (мовна спеціальність)
С. Ю. Ніколаєва (1988)	дисертація	англійська	комунікативна (індивідуалізація)	студент університету (мовна спеціальність)
Т. А. Некрасова (1988)	дисертація	англійська	мовна (фонетична) (індивідуалізація)	студент університету (мовна спеціальність)
Р. Г. Щукіна (1988)	дисертація	англійська	адаптивна система навчання (індивідуалізація)	студент університету (немовна спеціальність)
Т. П. Лісичук (1992)	дисертація	англійська	читання (індивідуалізація)	студент університету (немовна спеціальність)
Т. Я. Квасюк (2006)	дисертація	англійська	комунікативна (індивідуалізація)	студент університету (немовна спеціальність)
А. П. Руденко (2007)	дисертація	іноземні мови	дискурсивна (індивідуалізація)	студент університету (немовна спеціальність)
Ю. В. Баклаженко (2016)	дисертація	англійська	професійно орієнтоване писемне мовлення (індивідуалізація)	студент університету (немовна спеціальність)

Серед зарубіжних науковців питанням диференціації займається К. Е. Томлінсон (К. А. Tomlinson, 1999; 2003; 2017), яка не лише досліджує особливості навчання шляхом диференціації, але й пояснює різницю між індивідуалізацією, диференціацією і персоналізацією навчання. Дж. Додж (J. Dodge, 1999; 2006)

пояснює, як організувати диференційоване навчання, а також як оцінювати рівень знань учнів. Д. Хікокс (D. Heasox, 2009) досліджувала особливості реалізації диференційованого підходу до навчання й уклала рекомендації щодо впровадження цього підходу до навчання. Дж. МакКарті (J. McCarthy, 2017) надає практичні поради вчителям, які прагнуть залучити учнів до диференційованого навчання. Р. М. Кеш (R. M. Cash, 2010) досліджував взаємозв'язок диференційованого навчання й особистісно-діяльнісного підходу, виділив десять елементів класу, в якому проводиться диференційоване навчання, спростував міфи щодо складнощів практичного втілення диференційованого навчання, визначив переваги і недоліки використання технологій у процесі диференційованого навчання.

Отже, унаслідок аналізу згаданих вище праць науковців ми дійшли висновку, що питанням диференційованого формування у студентів ЗВО, зокрема мовних спеціальностей, іншомовної комунікативної компетентності жоден з науковців не займався, що й підтверджує актуальність досліджуваної теми.

Проблему формування міжкультурної компетентності досліджували багато науковців. Так, Т. М. Астафурова (1997) вивчала лінгвістичний і дидактичний аспекти стратегій комунікативної поведінки в професійних ситуаціях англomовного міжкультурного спілкування студентів нелінгвістичних спеціальностей. І. О. Ізмельєва (2002) розробляла методику навчання майбутніх учителів англійської мови професійної міжкультурної комунікації. Н. І. Алмазова (2003) досліджувала когнітивні аспекти формування англomовної міжкультурної компетентності в нелінгвістичному ЗВО. І. Л. Плужник (2003) запропонувала модель формування у майбутніх юристів англomовної міжкультурної комунікативної компетентності. Л. А. Гусейнова (2004) досліджувала використання міжкультурного підходу до викладання німецької мови. О. А. Деревянченко (2004) запропонувала методику підготовки магістрів педагогіки до міжкультурної взаємодії німецькою мовою. І. В. Переходько (2005) досліджувала формування у студентів мовних спеціальностей франкомовної міжкультурної компетентності. Н. В. Янкіна (2006) досліджувала особливості формування іншомовної міжкультурної компетентності студентів університету нелінгвістичних спеціальностей, які здобувають другу спеціальність "Перекладач у сфері професійної комунікації". Р. Р. Бікітєєва (2007) розглядала особистісно-змістовий аспект міжкультурної компетентності як інтегративну особливість. А. В. Анненкова (2010) запропонувала методику формування у майбутніх філологів міжкультурної комунікативної компетентності в процесі перекладу англomовних текстів. Ю. В. Баканова (2010) вивчала особливості розвитку в майбутніх перекладачів міжкультурних комунікативних здібностей, запропонувавши педагогічні умови успішного їх розвитку. Є. В. Жучков (2010) досліджував проблему формування у майбутнього вчителя іноземної мови міжкультурної компетентності у сфері міжкультурної взаємодії. І. С. Бахов (2011) вивчав проблему формування у майбутніх перекладачів професійної міжкультурної компетентності у ЗВО. О. О. Кириченко (2011) представила методику навчання студентів мовних спеціальностей німецькомовного міжкультурного спілкування. Н. Б. Самойленко (2014) досліджувала міжкультурну компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. В. Д. Грищенко (2015) запропонувала методику навчання студентів мовних спеціальностей міжкультурної комунікації. Г. М. Слепцова (2015) досліджувала проблему формування у майбутніх учителів міжкультурної компетентності за допомогою іноземної мови. Узагальнимо викладене вище у табл. 2.

Таблиця 2

Дисертаційні дослідження проблеми розвитку міжкультурної компетентності студентів ЗВО

Автор (рік)	Іноземна мова	Предмет дослідження	Суб'єкт навчання
1	2	3	4
Т. М. Астафурова (1997)	англійська	професійне міжкультурне спілкування	студент університету (немовна спеціальність)
І. О. Ізмельєва (2002)	англійська	професійна міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)

Продовження таблиці

Н. І. Алмазова (2003)	англійська	когнітивний аспект міжкультурної компетентності	студент університету (немовна спеціальність)
І. Л. Плужник (2003)	англійська	професійна міжкультурна компетентність	студент університету (немовна спеціальність)
Л. А. Гусейнова (2004)	німецька	міжкультурний підхід до викладання	студент університету (мовна спеціальність)
О. А. Деревянченко (2004)	німецька	міжкультурна взаємодія	студент університету (мовна спеціальність)
І. В. Переходько (2005)	французька	міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)
Н. В. Янкіна (2006)	-	професійна міжкультурна компетентність	студент університету (усі спеціальності)
Р. Р. Бікітєєва (2007)	німецька	особистісно-змістовий аспект міжкультурної компетентності	студент університету (усі спеціальності)
А. В. Анненкова (2010)	англійська	міжкультурна компетентність при перекладі	студент університету (мовна спеціальність)
Ю. В. Баканова (2010)	іноземні мови	професійні міжкультурні комунікативні здібності	студент університету (мовна спеціальність)
Є. В. Жучков (2010)	-	міжкультурна компетентність при міжкультурній взаємодії	студент університету (мовна спеціальність)
І. С. Бахов (2011)	-	професійна міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)
О. О. Кириченко (2011)	німецька	міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)
Н. Б. Самойленко (2014)	англійська	професійна міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)
В. Д. Грищенко (2015)	англійська	міжкультурна комунікація	студент університету (мовна спеціальність)
Г. М. Слєпцова (2015)	англійська	міжкультурна компетентність	студент університету (мовна спеціальність)

Зарубіжні науковці також активно досліджують міжкультурну компетентність. Так, М. Дж. Бенет (Bennett J. M. 2008) запропонувала визначення міжкультурних знань і компетентності. В свою чергу Б. Х. Шпіцберг і Г. Шанью також витлумачують міжкультурну компетентність (Spitzberg and Chagnon, 2009). Д. К. Дієдорф (Deardorff, 2006) стверджує, що ця компетентність розвивається впродовж життя, і запропонував визначати рівень її розвитку протягом усього життя з використанням різних методів. М. Р. Хаммер, М. Дж. Бенет і Р. Л. Вайзмен запропонували модель розвитку міжкультурної сприйнятливості (Developmental Model of Intercultural Sensitivity) (Hammer, Bennett, & Wiseman, 2003). Л. А. Аразаратнам (Arasaratnam, 2007, 2014) досліджує міжкультурну комунікативну компетентність. Науковці Асоціації американських коледжів й університетів (The Association of American Colleges & Universities – AAC&U) визначили критерії оцінки міжкультурних знань і рівня розвитку міжкультурної компетентності.

Отже, дослідженням міжкультурної компетентності займалися багато науковців, проте вони не зосереджувались на методиці її формування й розвитку, передусім особливостей і різних аспектів, що засвідчує практичний характер нашого дослідження.

Теоретико-методичними засадами організації самостійної роботи цікавились такі науковці, як Н. Ю. Бугрімова (1999), яка розробила методику самостійного навчання студентів молодших курсів педагогічних ЗВО; Є. С. Врубльовська (2002), яка вивчала індивідуалізацію змісту самостійної роботи студентів як фактор розвитку їхньої професійної компетентності; Ю. О. Кузьміна (2011), яка запропонувала модель формування у майбутніх педагогів іншомовної компетентності засобами самостійної роботи; І. П. Задорожна (2012), яка запропонувала модель організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетентністю; А. В. Кордонова (2014), яка розробила методику розвитку умінь

самонавчання студентів гуманітарних спеціальностей англійської мови в процесі позааудиторної роботи; О. П. Биконя (2017), яка розробила методику самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей. Узагальнимо викладене вище у табл. 3.

Таблиця 3

Дисертаційні дослідження проблеми організації самостійної роботи студентів ЗВО

Автор, рік	Іноземна мова	Предмет дослідження	Суб'єкт навчання
Н. Ю. Бугрімова (1999)	-	педагогічні основи самостійного навчання	студент університету (немовна спеціальність)
Є. С. Врубльовська (2002)	-	індивідуалізація самостійної роботи	студент університету (немовна спеціальність)
Ю. О. Кузьміна (2011)	-	аудиторна самостійна робота	студент університету (немовна спеціальність)
І. П. Задорожна (2012)	англійська	самостійна робота майбутніх учителів	студент університету (мовна спеціальність)
А. В. Кордонова (2014)	англійська	уміння самонавчання під час самостійної роботи	студент університету (немовна спеціальність)
О. П. Биконя (2017)	англійська	самостійна позааудиторна робота з курсу "Ділова англійська мова"	студент університету (немовна спеціальність)

Отже, суб'єктом дослідження в проаналізованих дисертаційних роботах є переважно студенти нелінгвістичних спеціальностей. Організації самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови присвячено лише одне дослідження, що й засвідчує актуальність цього питання.

Основні висновки дослідження. Внаслідок аналізу аспектно дотичних до нашого дослідження наукових праць ми дійшли висновку, що окремо кожен аспект певною мірою вивчено. Наприклад, диференційоване навчання досліджено з точки зору педагогіки, визначено особливості диференційованого формування окремих компетентностей, проте системного ґрунтового дослідження цієї проблеми не прослідковується. Щодо проблеми міжкультурної комунікативної компетентності, то вона достатньо повно досліджена науковцями, зокрема щодо студентів нелінгвістичних спеціальностей, а також на рівні професійної освіти, загальної педагогіки й психології. Теоретичні й практичні засади організації самостійної роботи студентів мовних спеціальностей не викликали значної зацікавленості в науковців. Проте у зв'язку зі зменшенням кількості аудиторних годин питання організації самостійної роботи студентів актуалізується з урахуванням рівня їхньої іншомовної комунікативної компетентності, а також індивідуально-психологічних особливостей, що, на нашу думку, потребує ґрунтового теоретико-практичного дослідження.

Таким чином, диференційоване формування у майбутніх філологів англійської мови міжкультурної комунікативної компетентності у самостійній роботі наразі залишається актуальною проблемою. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні критеріїв диференціації навчання майбутніх філологів англійської мови міжкультурного спілкування в процесі самостійної роботи.

Література

1. Закон "Про вищу освіту" від 01.07.2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Петренко М. М., Корнеєва Т. С. Розвиток інтелектуального потенціалу студентів: навч. посіб. Кропивницький: ТОВ "КОД", 2018. 272 с.

References

1. *Zakon "Pro vyshchu osvitu" vid 01.07.2014* [Higher Education Law]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
2. Petrenko, M.M. & Korneieva, T.S. (2018) *Rozvytok intelektualnogo potetsialu studentiv* [Development of students' educational potential]. Kropyvnytsky: Vydavnytstvo TOV "KOD" [in Ukrainian].

Ярошенко О. В.

кандидат педагогических наук, докторант кафедры методики преподавания иностранных языков и информационно-коммуникационных технологий Киевского национального лингвистического университета

Современное состояние научного исследования проблемы дифференцированного формирования англоязычной межкультурной коммуникативной компетентности будущих филологов в самостоятельной работе

В статье рассмотрены современные научные исследования дифференцированного формирования у будущих филологов англоязычной межкультурной коммуникативной компетентности в самостоятельной работе. Проанализированы научные труды по каждому аспекту исследуемой темы и выделены общие и специфические признаки за такими критериями: автор, год исследования, вид научного труда, язык, предмет исследования и субъект обучения. Анализ существующих научных исследований дал возможность оценить уровень разработки вопроса. Выявлено, что научные работники трактуют понятие межкультурной коммуникативной компетентности как набор навыков и умений, которые способствуют эффективной коммуникации в пределах различных культур. Определена необходимость организации самостоятельной работы студентов на основе дифференцированного обучения. Обнаружено отсутствие научных исследований дифференцированного формирования межкультурной коммуникативной компетентности; недостаточное количество работ по организации самостоятельной работы будущих филологов.

Ключевые слова: английский язык, дифференцированное обучение, коммуникативная компетентность, межкультурная компетентность, самостоятельная работа.

Yaroshenko O. V.

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Doctoral Student, Department of Foreign Languages Methodology Teaching and Information and Communication Technologies, Kyiv National Linguistic University

Analysis of modern scientific researches on differentiated development of English speaking intercultural communicative competence of philologists by means of self-study work

The article is based on the analysis of both Ukrainian and foreign scientific researches dedicated to different aspects of differentiated development of English speaking intercultural communicative competence of philologists by means of self-study work. The general and distinctive features of scientific studies are theoretically characterized by the following criteria: the author, the year of research / publication, a kind of research, the language, the type of competence / the object of study, learners / students. The actual fields of further research are determined. The purpose of this article is to analyse the contemporary conditions of differentiated English speaking intercultural communicative competence development. The analysis of the existing researches has been carried out; the extent to which every component or aspect of the investigated topic is elaborated has been determined. Scientists view intercultural communicative competence as a set of particular skills that support effective interaction in a variety of cultural contexts. Methods of self study are examined and the need to have them incorporated into the differentiated instruction is stated. The amount of scientists working on the aspects of the suggested topic is confined to learner criterion. Thus only the works connected with teaching English to philologists are taken into account. Conclusion. The analysis of the researches reveals that the chosen topic has never been researched as a whole. Different aspects have been elaborated but the comprehensive investigation is still to be done.

Key words: communicative competence, differentiated instruction, the English language, intercultural competence, self-study work.